

Erdélyi Toll – szervekeknek

Csire Gabriella

Vitéz Háy János

Garay János *Az obsitos* című
elbeszélő költeménye nyomán

Garay János (1812–1853) neve elválaszthatatlan a kiszolgált öreg vitéz, Háy János alakjától. Garay, a reformkor sokoldalú egyénisége rengeteg verset, novellát, karcolatot írt és igen termékeny újságíró volt, holott mindössze 41 évet élt. Műveinek túlnyomó többsége a magyar történelem nagyjairól szóló elbeszélő költemény. Az idő rostáján mégis rövid lélegzetű humoros poémája maradt fenn, *Az obsitos* (1843).

Obsitosnak nevezték a 14 évi hadiszolgálat után „obsittal”, azaz elbocsátó levéllel szabaduló katonát. A császári hadseregből hazatért öreg katonáról,

a régi magyar élet jellegzetes alakjáról mintázta meg hősét Garay. Csatákról, nagy haditettekről, távoli országokról, az Óperenciás-tengeren túli csodás helyekről regélő obsitosa ártatlanul föllent, áradó humorral és nagy beleéléssel. Kalandos történetei abból a vágyálomból fakadnak, hogy híres, világszerte megbecsült legyen a bátor, lovagias és szavatartó magyar vitéz.

Átdolgozásom, a *Vitéz Háy János* híven követi az eredeti mű szerkezeti felépítését, sajátos stílusjegyeit, nyelvezetét és hangulatvilágát. Csak a töredékes kerettörténetet egészíti ki. A két kaland egységes foglalata a mulató esti

és éjszakai hangulatát jeleníti meg, ugyanakkor következetesen szerepelteti az állandó jelzővel ellátott figurákat — az író, a bírót és a diákot —, az obsitos hallgatóságát.

Garay János poémája ma is élő, elragadó mű. De igazán népszerűvé — sőt világhírűvé — akkor lett, amikor Kodály Zoltán megzenésítette. A *Háry János* című daljáték szövegkönyvének a szerzője két jeles író: Paulini Béla és Harsányi Zsolt. A budapesti Operaház mutatta be először Kodály remekművét 1926. október 16-án. A premiert követő diadalút máig tart, melynek figyelemre méltó állomása a Kolozsvári Allami Magyar Opera megnyitása a

Háry Jánossal 1948. december 11-én. De sok jelentős külföldi operaház zenéértő közönsége is a szívébe zárta Kodály Zoltán daljátékát.

Számunkra külön öröm és büszkeség, hogy a daljáték főhősét Palló Imre alakította első ízben, a kis székely faluból, a Hargita megyei Mátisfalváról származó operaénekes.

Palló Imrét (1891–1978) kitűnő színpadi megjelenése, remek dikciója és szép lírai baritonja a magyar operajátzás kiemelkedő alakjává emelte. A legjelesebb európai operaházakban is fellépő művész a kortárs zene lelkes híve volt. Háry János igazi megtestesítőjének őt tartják mindmáig.

Regét regéhez ölt

Este volt már, késő este. Parasztgazdák, fiatal legények ültek szerteszét az asztaloknál, s itták a hegy levét. A kiszolgált katona, mint mindig, a potrohos bíróval és a huncut íróval borozgatott. Háry János regét regéhez öltött. Szavain csüggött az egész mulató. Hangos éljenzés követte minden történetét.

— De ez még mind semmi! — ragadta fel öblös kancsóját Háry János.

— Mit semmi! — dörmögte vidáman a potrohos bíró. — A soknál is több!

— Nagy vitéz kend, Háry bátya — ismerte el a huncut író. — Vagy ki ne tudná, mekkora sereget futamított meg és hány ármádiát vert szét egymaga! Annak is híre ment ám, hogy sátrát francia fejekkel rakta körül. Bizony hetedhét ország ámul a magyar huszáron, aki jártában-keltében túljutott az Óperenciás-tengeren s lábát a világ végén lelógatá.

— Nem addig van az! A legjavát elhagyta — szólt közbe a sarokasztaltól a furfangos diák. — Kendek még mit se tudnak, ha nem hallották, hogyan fogta el Háry bátya a nagy Napóleont.

— Nagy ő a franciák közt! — biggyesztette ajkát az öreg vitéz. — De engem úgy segéljen, nem a magyar, hát még a magyar huszár előtt. Már nem tudom bizonyosan, hol és mikor tört ránk rettentő nagy ármádiával a francia — sodorta meg bajszát az obsitos. — Kétszázézerrel támadt a császár. Mi csak százan voltunk, legfeljebb kétszázan lehetünk. De mind egy szálig szép, tüzes, derék vitéz. Kétszázézer ellen kétszáz, az angyalát!

A furfangos diák nagyot tüszentett e szókra a sarokból. Hiszen sose ült nyeregben a nagyotmondó obsitos, de annyiszor emlegette és annyiféleképpen fakó lovát, hogy maga is elhitte végül: nem baka volt, hanem lovas huszár.

Köhintett egyet-kettőt az öreg gyalogkatonára, s tovább szötte-szövögette kalandos történetét.

— Szép számmal voltak ők. De nálunk volt a kurázs! Megütköztünk a franciával, meg bizony! Magam voltam az első, aki közübük vágatott gyors lován. S hullott az ellenség, mint zivatarban a jég, vagy kasza nyomán a fű. Megállt fölötünk a Nap, s ámulva csodálta: kétszázézetet hogy vert meg kétszáz, az angyalát!

A furfangos diák rettentő nagyot tüszentett e szókra. De Hány János nem vette le szemét asztaltársairól, s tovább regélt.

A hatlovas hintó

Futott a vert sereg, menekült üldözői elől a francia. Hány is fölkapott lovára s kivont karddal kergette az ellenséget. Fullasztó porfelhő kavargott a harcmező fölött. Hány mégis észrevette az aranykengyeles lovast, s utána vetette magát. Szélnél sebesebben száguldott a francia. Ám egy sűrű erdő szélén utolérte a hős huszár, s el is fogta a vezért.

— Az angyalát! — csípte nyakon Hány a tisztet. — Valld meg azonnal: te vagy, ugye, az a híres Napóleon!

— Az vagyok — hajtotta le fejét a foglyul ejtett vezér. — Csak egyet kérek tőled, dalia. Kegyelmezz életemnek! S hidd el, nem marad el hálám. A francia király kincstára nem szegény.

— Uram, nem addig van az! — förmedt szepegő foglyára a huszár. — Gyerünk gyorsan a kapitányhoz, lánchordta francia!

Hány János megragadta a tisztet s vitte a síkon át. Ám hirtelen hatlovas hintó állta útját, mintha csak a földből nőtt volna ki.

Gyönyörű úrnő lépett elő a fényes kocsiból. Ruhája aranytól és drágakövektől nehezült. A szépséges hölgy a bilincsbe vert fogoly láttán felsikoltott:

— Jézus Mária! Hát így kell látnom téged, nagyfenségű férjem?

A tündöklő úrnő nem volt más, mint Mária Lujza, maga a császárné.

— Ki vagy, jó vitéz, aki elfogad a nagy Napóleont? — felejtette szép szemét Hány Jánoson.

Kihúzta magát a huszár, s büszkén válaszolta:

— Nevem Vitéz Joannes Hány, az angyalát!

— Hallgass rám, hős vitéz! — vetett merész tekintetet Mária Lujza a daliára.

— Te olyan rendkívüli tettet vittél végbe, mint eddig egyetlen magyar sem. Ha te most nagyfenségű férjemet elbocsátod, mi szentül megfogadjuk: holtomiglan-holtodiglan enyém-tiéd leszünk.

— Az angyalát! Tudom én, mi a vitézi becsület! — kiáltott fel Hány. — Szép aszszonyért, szép leányért poklok mélyére száll, tűzön-vízen átlovagol a jó huszár. Ne legyen igaz magyar nevem Vitéz Joannes Hány, ha nem engedem foglyomat szabadon!

Mindjárt szavának állt és Napóleon kezéről leoldotta a bilincset. Saját markában a császár ajándéka, két szép aranyóra csillogott. Mire magához tért az ámulatból, a hatlovas hintó rég tovagördült. Parányi felhő, porfelleg maradt utána, de azt is szerteszórta a szél.

Hihetik is, nem is

A furfangos diák hatalmasat tüsszentett e szókra a sarokból.

— Kapitányomnak adtam az egyik aranyórát — fejezte be történetét az obsitos. — A másikat később hadnagyom kérte el. Csak az egyiket tartottam volna meg, az angyalát! Így most Napóleon elfogását és szabadon eresztését hihetik is kendtek, nem is.

— Már hogyan hinnénk! — támadt tomboló éljenzés az asztaloknál.

— Igyék, komám! — vidult a potrohos bíró. — Nincs párja kendnek heted-hét határban!

— Éljen a hős huszár! Éljen Hány János! — koccintgattak a kapatos legények.

Az író is hörpintett borából, s tréfás kedvvel fölemlegette az obsitos híres kalandjait. Mert ki ne hallgatta volna szívesen, hogyan vívott meg Hány János a hétfejű sárkánnyal, amikor Mantovában táborozott a sereg. Eleget hüledezett a szépszámú hallgatóság az óriásrákon is, amely hatalmas ollójával felragadta a padovai tenger partján a lovas kozákat. Tirolországban esett meg a hőstettek netovábbja: a stájer hegyek égig érő ormát Hány vitéz hason kúsza végig. Olyan közel járt a hegycsúcshoz a Nap, hogy lángja már-már belekapott a huszár hajába.

— Éjszakai mulatozásunk mit sem ér — fordult a huncut író az obsitoshoz —, ha nem mondja el kend töviről hegyire, hogy s mint tett látogatást Ferenc császár őfelségénél, Bécs városában.

Lopva sandított a sarokasztal felé az öreg vitéz. Mivel a tüsszentő diákot nem találta a szokott helyén, köhintett egyet-kettőt és megsodorta bajszát.

— Hát úgy hébe-hóba kedvem szottyant Bécsbe menni — vetette el a súlykot istenigazában. — Sok barátom él ott, nem egy generális, sőt maga a király is, akit én mentettem ki Padova mellett a halál torkából. Mentem, mendégéltem... vagy mit is beszélek! Gyors fakóm vitt hátán, mint igaz, hogy egész életemben vitézként szolgáltam.

Királyi abrak

Repült Hány János fakó lován, repült szélnél sebesebben, s hajnalra Bécs városába ért. Mindjárt ráismert a király házára. Az a híres kétfejű sas ült a magas tetőn, amely nap mint nap elköltött egy tulkot.

Mint illik, lovát a sövény fájához kötötte a nyalka huszár. Büszkén lépdelt végig az őrt álló katonák sorfala előtt. Barátságosan köszöntötte a strázsákat, akik mind ismerősei, jó pajtásai voltak. A tornác végében lenyomta a vasajtó kilincset. Egymás után nyíltak az ajtók előtte, s Hány János álmétkodása nem ismert határt: a vasajtót ezüst követte, a fehér ezüstöt pedig színarany.

Ekkor lenyomta bátran a kilincset. Benyitott a szobába, ahol színarany volt minden, földtől mennyezetig.

— Isten hozta kendet, régi jó barátom! — ismert rá nyomban a király, s magához intette vitézét. — Nos, hogy állunk? Úgy látom, frissen, derekasan.

— Hál' Isten megvagyok, még a régi bőrben — szerénykedett a huszár. — Jó fakóm is megvolna, melyen őfelségét egykor megmentettem, de épp a végét járja.

Felfigyelt a király vitéze szavára. Menten megkérdezte:

— Hát hol hagyta szegény lovadat?

S parancsba adta azonnal: vezessék elő Hány János fakó lovát.

— Istállóba vele! — kiáltotta Ferenc király. — Parádés lovammal egyazon járszoból kapjon eleséget, a színaranyból!

Szaladt a cseléd szaporán, hogy teljesítse a király parancsát.

— Hát te, jó vitézem, ettél-e már? — tudakolta őfelsége.

— Bizony még nem, felség — vallotta meg Hány János.

— Semmi, no, ülj le — mutatott helyet az asztalnál Ferenc király. — Vacsoráról maradt még egy darabka sült.

Rögtön előszedte a sültet meg a fehér cipót. Nem győzte unszolni vendégét: lásson evéshez! Közben kikiáltott a mellékszobába:

— Hej, anyjuk, van-e még a háznál innivaló?

— Nincs bizony, felséges férjem — válaszolta a királyné. — Lakájunk most hajtotta fel az utolsó kortyot. De itt a pénz! Küldje át valamelyik gárdatisztjét a kocsnába.

Szaporán szedte lábát a torkos lakáj. Térült-fordult. Szempillantás alatt asztalra tette a teli üveget.

Evett-ivott s jóízűen beszélgetett Hány vitéz a királlyal. Nagy ütközetekről, régi csatákról, híres győzelmekről esett szó a két harcostárs között. A csendes beszélgetést-borozgatást éktelen lárma zavarta meg. A királyúrfiak, akik észrevétlenül lopóztak be a szobába, összevesztek a vendég cifra tarsolyán. Egymást tépték-cibálták, csúnyán visibáltak.

— Gyermekek! — szólt rájuk az édesapa. — Köszönés helyett hajba kaptok a vendég előtt? Az angyalát! Nem látjátok, ki van nálunk? Adjatok parolát és pacsit Hány bácsinak.

Azonnal helyreállt a béke. A királyúrfiak pompás parolát ütöttek a huszár vasmarkába. Hány János ekkor cifra tarsolyába nyúlt: egy-egy krajcárkát akart ajándékozni a gyermekeknek.

— Nem, nem! Ezt nem engedem meg, barátom! — avatkozott közbe a király. — Krajcár nem való gyerek kezébe. Neked, vitézem, amúgy is nagyobb szükség van pénzre, mint nekik.

És a király teletömte régi harcostársa markát színezüst tallérral. Köszönte Hárty János a sok pénzt meg a szíves vendéglátást és elbúcsúzott.

Fakója hátán lovagolt ki Bécsből. Jóllakott paripája úgy száguldott, akár a gondolat.

A bujdosó pohár felborul

A királyi abrak megtette a magáét — révedt vissza Hárty János. — Fakó lovam huszonnégy óra alatt hozott haza Bécsből! És az a sok pénz, az angyalát! Kár, hogy a jó tallér hamar elfogyott. De áldott legyen Ferenc császár! Nála jobb barátom sose lesz.

E szókra rettentő tüszentés volt a válasz a sarokból. Hát a furfangos diák visszajött?

— Az angyalát! — kiáltott fel az obsitos. — Ha egyetlenegy ezüstöm maradt volna, vagy ha élne fakó lovam, elhinnék vitéz dolgaimat. Így most el is hihetik, nem is kigyelmetek.

— Hisszük, hisszük! — dörmögte a potrohos bíró.

A mulatóban tetőpontra hágott a jókedv. A kacaj és az éljenzés közepette a bujdosó pohár is felborult. Öblös kancsóját Hártyra köszöntötte ekkor a huncut író:

— Tartsa meg kendet az Isten! Regéljen nekünk holnap is!

Nagyot hörpintett az obsitos hős. Megsodorta bajszát s köhíntett egyet-kettőt zavarában. A furfangos diák föl pattant helyéről. Érces hangja átsüvített a mulató zaján:

— Nincs oly vitéz a földön, mint Hárty bátya volt!

Keller Emese illusztrációja

Jancsik Pál

Talált toll

Ott találtam ezt a tollat,
írótollat, golyóstollat,
ahol őzek és mókusok
ugrándoznak, bolondoznak.

Erdő adta, rigó küldte,
mátyásmadár ajándéka,
amit írok, tollba mondja
surranó gyík, lomha béka.

Hallhatod az erdőzsongást,
csobogását vízereknek,
szelek füttyét — fönn az égen
gyapjas felhőt terelgetnek.

Érzed könnyű illatát is
a réteknek, száz virágnak,
és azt is, hogy arcon simít,
rabul ejt egy jó varázslat.

Megrakodva megyek haza,
de a nevem mégse tolvaj.
Ékeskedem, büszkélkedem
az idegen, talált tollal.

Búzatábla

Búzatábla, aranysárga,
ringó, hajló, zengő tenger.
Kalászfejek, nagy ékszeresek,
tele kövér gyöngyszemekkel.
